

CSUKÓDÓ ZSILIFEK (II.)

A MI JÉZUSUNK ÚTJA

BORDÁS GYŐZŐ

Az idő csípős volt még, a fűzfák is éppen csak levetették immár ivartalanodott barkáikat, amitől olyannak tűnt a csatornapart, mintha zöldesbarna brokáttal terítették volna le. A töltés sem száradt fel még teljesen, de ez nem zavarta Bachman Zsigát, ő már edzett. A zsilip és a kendergyár közötti mintegy másfél kilométeres távot tette meg oda-vissza háromszor, s bizony, Koch mester műhelye elé érve, leszállva a biciklijéről úgy fújt a tüdeje, mint a kovácsmester fújtatója, amellyel patkó hevítéséhez pumpálta a levegőt.

– Na, megvolt háromszor? – kérdezte tőle a mester.

– Három a magyaré – válaszolta erre a biciklista.

– A magyaré? De te is német vagy, éppen olyan sváb, mint én – kiáltotta oda a fújtató zaját túllicitálva Jochann Koch oly hangerővel, hogy azt még a műhely előtt várakozó parasztok, sőt a lovaik is meghallották, amire az egyik hátravetette a fülét, idegesen konyított, úgyhogy gazdája azonnal nyugtatni kezdte. A mester meg mondta tovább a magáét, németül természetesen, mert ő más nyelven még a doktornál sem szólalt meg. Merthogy azon ritka svábok közé tartozott, akik kérkedtek németiségükkel, nem úgy, mint sokan errefelé, akiknek már a lelkében békésen megfér egymás mellett a magyar és a német is. De Koch mesterben! Jóval később, igaz, ő volt az első, aki fekete-fehérré festette az udvari virágágyását szegélyező, „srégen” beágyazott téglákat.

– Nem lesz ebből baj? – kérdezte ekkor tőle a felesége, aki az urát távol szeretne tartani a politikától, de hiába. Aztán ő lett a Kulturbund egyik leglelkesebb szervezője, aki előbb csak tojással és paradicsommal, később pedig tintásüveggel dobálta meg azokat a német há-

zakat, amelyeken nem találta a „V” feliratot, és kövel verte be a viktória jel nélküli „magyarónok” ablakait.

De hol voltak még ezek az idők azon a farsang elejei napon, amikor Bachman Zsiga azért tért be hozzá, hogy élesebbre reszeltesse biciklijének fogaskerekét, mert nem úgy harapott a láncba, mint az éhes gyerek az almába, harsogva szinte! Adott ő a biciklijére, már hogyan adott volna, amikor nem is akármilyen kerékpár volt ez. Hajlított kormányú, meg váltós, egy kisebb és egy nagyobb fogaskerékkal, erősített küllőkkel a légtömplős kerékben, meg szíjas pedállal, amivel cipőjét erősítette oda. A bicikli „férfi” voltát jelző rúdon pedig egy jókora bőrtáska lógott, tele pótalkatrészekkel, olajozó és zsírozó kannákkal, különböző méretű furcsa kulcsokkal, de volt ott ragasztó és maréknyi flekk, sőt még elemózsiaszacskó is, ami nélkül Zsiga edzésre sem indult, mert úgy tartotta, hogy az elvesztett energiát azonnal pótolni kell. Nem is biciklinek hívta a kisváros ezt az ő különös járgányát, hanem vasparipának. Találó volt az elnevezés, ami Koch mestertől származott, aki úgy tartotta, hogy fölér az egy paripával. Ehhez még elméletet is gyártott. Ő tartotta karban, s így büszke volt rá, nem sajnálta az időt a bicikkel való vesződésre, csak olajozni meg a vázát petróleumozni nem szerette, mert akár a kenderáztató, csavarta az orrát. De ezt a munkát nem is bízta rá Zsiga, mert ehhez ő értett jobban. Mindig úgy adagolt, mint a patikus, hogy egy csepp kárba ne vesszen.

Megkapott ez a bicikli mindent, amire csak szüksége volt, akár az itteni gazdák paripái, akik szerint a lovak csak akkor húznak, szántanak, boronálnak úgy igazából, vagy táncolnak a lakodalmas kocsi elé fogva és páváskodnak a lovasbandériumban, ha jól meg vannak abrakolva.

Zsiga, ha fölszállt erre a paripának titulált biciklire, előbb maga is megsarkantyúzta kétszer-háromszor, kipróbálva, jól fog-e a hátsó fék, és csak azután iramodott neki igazi szárnyas táltos ló módjára. Ha netán ráért is, tempósan tekerte a pedált, merthogy ő nem közönséges kerékpáros volt, hanem versenybiciklista. A bajnoki titlust is méltán viselte immár több mint fél éve, mert tény és való, hogy 1892-ben megnyerte Szabadka szabad királyi város nagydíját. A palicsi aszfaltos kerékpározóverseny győztese lett akkor. A helyi hatóság jutalmul mindjárt írnokká léptette elő a községházán, ahol addig kifutó volt. Még mielőtt avanszált volna, fogadásból biciklin vitte föl Pestre a községi jegyző aratási jelentését, amivel nem kevesebb, mint öt mázsa búzát nyert.

– Tán csak nem Pestre készülsz megint? – kérdezte tőle Jochann Koch, látva izgatottságát, hogy a patkolások miatt nehezen kerül sorra.

– Az idén pünkösdre Bécsben leszek, aztán a nyáron irány az őshazánk, Württemberg!

– Na, látod, ez derék dolog – csillant föl a szeme a kovácmesternek most már az üllő mellől, és hirtelen támadt örömeiben a műhely földes padlójára dobta a fehér izzássig hevített patkót, majd táncoltatni kezdte az üllőn a nagy kalapácsát. Ekkor szabályos melódia hangjai csendültek föl a keze alatt. Végig is játszotta háromnegyedes taktusban.

– Das ist der Brauttanz – mondta Bachman, fölismerve a menyasszonytánc melódiáját.

– So! Úgy bizony! És tudod-e, miért jutott az eszembe? Mert ha megjössz az útról, én megnősítelek.

– Nem, nem, az idén még nem nősülök – szabadkozott a biciklista, és megértve a célzást, azonnal témát váltott.

– Ezek a tisztelendő atyák az idén jó hosszúra szabták a farsangot – mondta. – Becsülettel megcselekedték, dicsértessen érte nevük a fiatalság és a férjhez adandó lányokkal nem bíró papák által – szólt tréfálkozva, de pechjére, mert ezzel jó végszót adott a kovácsnak.

– Gondolnod kellene most már nősülésre is – erőltette tovább a témát, legalább két okból. Először, elfogadható vőnek találta, másodsorban szinte biztos volt abban, hogy felesége, aki a menyasszonytánc vaszenéjére bekkukantott a műhelyébe, meg fogja tőle kérdezni, kipuhította-e Zsiga szándékát. Merthogy Rézjük tizenhét évesen már eladósorba került.

– Asszonyt nem vihetek oda ki a biciklin – tért megint ki a válasz elől Zsiga.

– De ha eljutsz, én tíz évig ingyen reperálok a biciklidet – és máris nyújtotta kezét.

– Tíz évig?

– Zehn Jahre! So, gut?

Négy gazda és néhány ott lebzselő gyerek volt tanúja ennek a fogadásnak.

– Ha nősülni még nem is akarsz, azon gondolkoztál-e, milyen mulatságot fogsz az idén rendezni? Mert hallom, beválasztottak az intézőbizottságba.

– Amikor én tavaly Pesten voltam – kezdte mesélni Bachman –, mutatnak egy kalendáriumot, amit már úgy nyomtattak, hogy a jogászbál pirossal volt bejelölve, a medikus- és az atlétabál félünnepnek, némelyik meg mint böjtös idő. Azt mesélték, hogy az atlétabál olyan volt, hogy. . .

S ekkor Zsiga elhallgatott, mert eszébe jutott valami, amiről úgy találta, itt jobb nem beszélni.

– Nahát, akkor találj ki már nekünk is valami érdekeset. Biciklizés és firkálás közben igazán van időd gondolkozni. Egy fényes szerencsepatkóval én is hozzájárulok a tombolához – amivel Koch mester tudtára adta, hogy számít a meghívásra.

Bachman meg sem kérdezte, az iparosbálra gondolt-e vagy a kaszinóbelire, mert világos volt számára, hogy ez utóbbira, hiszen az iparosok szervezte mulatságra természetszerűleg is elmehetett, a kaszinóba viszont csak meghívóval lehetett. Ű.-ban régi szokás volt, hogy a kaszinó rejtélyes ajtajai évente csak egyszer és csakis a farsangi mulatságra nyílhattak meg mindenki előtt rangra, titulusra és diplomára való tekintet nélkül. Máskor nem. Viszont éppen ezért sűrű volt az a rosta, amelyen esetleg átcsoroghatott egy-egy név. És azt ki kellett érdemelni.

Mivel is protezsálhatnám be a mesteremet, gondolkozott Zsiga, ha csak azzal nem, hogy tavaly is ő készítette elő a biciklimet a bajnokságra.

A farsangi multság úgy kezdődött, hogy a kaszinó hölgytagjai titkos szavazással vezérkart választottak, amelynek két tapasztaltabb és két szellemes fiatal férfi volt a tagja. Így került Wagner aljegyző és Székely algimnáziumi tanár mellé Zsiga, becsületes nevén Sigmund Bachman, nyilván annak a gyakorlatias meggondolásnak köszönhetően, hogy a meghívókat nála gyorsabban senki szét nem hordaná, és népszerű fiatalember lévén mindenütt szívesen látott vendég volt.

Amit Bachman nem mondott ki a kovácműhelyben, írásban adta meg Székelyéknek. Hogy lopott volt az ötlet, arról az írás nem beszélt, de látszott a latin és történelem szakos tanár üstökvakarásából, hogy a javaslatot komolyan fontolóra kell venni. Még hogy batyubálat farsangra, s hogy betiltsa a kaszinó vezetősége, mert batyut bevinni illetlenség? Aztán ha túl hangos lesz a nősereg, márpedig az lesz – állt a levélben –, kezdjünk velük tárgyalásokat, amit egészen a farsang előtti napig el kell húzni, és csak ekkor mutassunk hajlandóságot némi kompromisszumra, ami álljon abból, hogy batyut bevinni ugyan nem lehet, de átvihetik a két házzal odébb levő kised intézetbe. Oda kell majd átjárni enni, itt meg szóljon a muzsika, folyjon az ital, s itt legyen a tombola is.

– Hát ezt jól kifundálta a mi bajnokunk – panasolta Székely Wagnernak, aki ugyancsak forgatta a szemét e részleteiben is kidolgozott, furcsa forgatókönyv hallatán, amelyben mint komoly sakkpartiban, már az ellenfél második, sőt harmadik lépését is látni kell. De végül is a két bölcsebb úgy döntött, ha farsang van, hát játsszunk, elvégre, farsang, multság, bolondság, ezzel utólag talán mindent meg lehet ma-

gyarázni. Ebben maradtak, nem sejtve, mekkora gondot vettek a nyakukba. Mint egy jól sikerült vígjátékban, úgy zajlottak a rákövetkező napok eseményei, amelynek egyik komikus hőse Jochann Koch mester lett. Hiába ígért szép vaskerítést Wagnerék új háza elé olcsó pénzen, és vitetett egy maga gyártotta samotos vaskályhát Székelyéknek, egyelőre kipróbálás céljából, az iparosok közül Bauer Ervint engedte csak át ama szíta, annak elismeréséül, hogy a járásbírónak ő volt az egyik szabója, testhez álló zsaketteket varrt neki. Igazságtalannak érezte ezt Zsiga is, de ha a bizottságban szóba hozta, lehurrogták. El is került hosszú ideig a kovácműhelyt, ezután maga reperálva vasparipáját. De volt a farsangi mulatságnak egy gyors és látványos eredménye is: Bauer Alice és Kochán Pál házassága.

– Ez a Bauer lány Kochán jó étvágyának köszönheti a sikeres partit – mondogatta biliárdozás közben Székely kaszinóbeli társaságának –, mert hogy egy ilyen házassághoz nem volt partiképes, az biztos.

– Sűrűn megéhezett ügyvéd urunk, azt én is láttam, de hogy mindjárt táncba vigye azt a copfos kislányt, erre nem számítottam – vágott közbe Balogh Gyula, a kendergyári igazgató.

Téma volt ez a bálon is, nem egy megjegyzés hangzott el a lány szépen domborodó fenekére, meg arra, hogy Kochánnak csak az akták tanulmányozására kell a monoklija, most jól lát anélkül is.

Aztán mint vihar után a szélcsend, úgy szüntek meg a házasság körüli pletykák, az ifjú Kochánné pedig meglepő gyorsasággal nőtte be magát az úri társaságba. A férfiak szívébe könnyen lopózott be, akár egy énekesmadár, de megnyerő természetessége és segítőkészsége lágyította a zordságra hajlamosabb asszonyi lelkeket is. Hogy férje utasítására-e vagy hajlamának köszönhetően, de szervezőkészsége és tenni akarása is gyorsan megmutatkozott. A kaszinóban a lányos szülőket gyorsan rábeszélte a Lányok Lapjának vásárlására, amiből szerinte a serdülők sok szépet és jót megtanulhatnak, aztán férjének takarékpénztári betétjéből három-három római katolikus, evangélikus, református és görögkeleti gyerek felruházását vállalta, aminek gyorsan híre ment, a katolikus iskolaszék pedig a Haladásban azonnal köszönetet mondott neki: „A nagylelkű gyermekbarát, a nyilvános elismerésen kívül a segélyezett ártatlanok hálakönyveiben lelje jótéteményének legszebb jutalmát” – írta az újság, s ezen az ifjú Kochánné annyira felbuzdult, hogy húsvétra már az Eötvös-alapnak is gyűjtött, szorgalmas méh módjára összeszedve száz forintot tanító-özvegyek gyermekeinek ösztöndíjazására. Hogy mindezt némi számításból tette, az csak akkor derült ki, amikor Zomborból megérke-

zett a bizonyítványa, amely szerint magánúton Kochánné elvégezte a polgári iskolát.

- Ezt a Fräulein Schulét azért illetet volna előbb elvégeznie – mondta nem kis malíciával Székely tanár az algimnáziumi tanári szobában, amire Kovalszky Lajos igazgató csak azt válaszolta:

- Akkora birtokkal, mint Kochán Pálé, még akár líceumi bizonyítványt is szerezhett volna, csak egyet nem – s itt magasabbra emelte a hangját –, gimnáziumi érettségét.

Mert ezt még pénzért sem osztogatták sehol.

Viszont meghálálta Kochánné sokszorosán a bizonyítványt, különösen azután, hogy férjét beválasztották a járási iskolai gondnokságba. Írás szól ma is arról, hogy három év alatt a Kochán házaspár által begyűjtött adományból százhat római katolikus, ötvenegy ágostai evangélikus, negyvenkét református, négy görögkatolikus, harminckét görögkeleti ortodox, négy unitárius és harmincegy Mózes vallású tanítói család gondját enyhítették.

Amikor Kochánné apámat megismerte, őt is azonnal beajánlotta a római katolikus egyház iskolaszékébe, amelynek egészen az iskola megszűnéséig tagja maradt. Igaz, többnyire csak afféle tiszteletbeli tagnak számított, mert festői ambíciói mindig eltérítették innen valahova. De azt mintha csak megérezte volna, mikor van rá ott is szükség, s ilyenkor természetesen eljár a gyűlésekre. Emlékszem, tizennégy kora tavaszán, amikor kiderült, hogy Veér Kálmán alesperes haszonlesésből öt hold földet átengedett a kendergyárnak, nagy botrány tört ki. Ekkor apám és Kochánné beadvánnyal fordult a kalocsai püspökséghez, aminek az lett az eredménye, hogy Veér Kálmánt áthelyezték Barcsra, ide viszont Ler Antal, ugyancsak alesperesi rangban levő pap került. Már én is kint voltam az állomáson, amikor a vonat egy tavaszi délutánon megérkezett. Az új papot a pályaudvaron nagy számban egybegyűlt hívők fogadták. Itt a járás nevében a főszolgabíró mondott rövid, ékes köszöntőt, majd Wagner jegyző üdvözölte a politikai közösség nevében. Erre Ler alesperes meleg hangú válaszában elmondta, hogy ő az igaz szeretet, a testvériség és a haladás embere akar lenni. Érdekes, hogy a más vallásúak közül csak az izraelita hitközség képviseltette magát a fogadtatásán, Fischer Eugén rabbi személyében, aki a kereszténységet a zsidó vallással az Ó- és Újszövetség alapján fűzte egybe. De az ünnepi beiktatást és az új pap első miséjét száznegyven terítékű ebéd követte, amelyen a helyi férfiintelligencia, a városi előljáróság, a felekezeti képviselők immár teljes létszámban és az alesperes rokonai voltak jelen. A nők közül csak Kochánné mint iskolaszéki előljáró.

Apám mesélte erről az ebédről hazajövet, hogy bizony, reális veszély a háború. Aztán egész délután erről beszélgetett Bachman Zsigával is, aki azért jött el, hogy első kézből hallja, hogyan zajlott a beiktatás.

– Tudod, nem sok jóval biztatott bennünket az új pap – mondta neki.
– Azt mesélte, hogy Versecen, ahonnan jött, már két éve nagyon nyugtalan a hangulat, pontosabban azóta, hogy Péter herceg elsütötte az ágyút, és megkezdődött a Balkán-háború.

– És azt gondolja Ler, hogy ide is átterjedhet? – kérdezte apámtól Zsiga, mire ő megmagyarázta, hogy a háború is olyan, mint a lyuk, minnél többet piszkálják, annál nagyobb lesz. Ler még azt is mondta, hogy az ottani többségi lakosság szívvél-lélelkel részt venne benne, a németiség meg a magyarság meg csak amolyan tisztviselői közömbösséggel nézi, mi történik. Úgy vélik, nem az ő dolguk, elintézik azt a feljebbvalók meg a katonaság, de szerinte nem kizárt a mozgósítás.

– Ugyan már, miféle mozgósítás? – kérdezte Zsiga, amire apám azt tanácsolta neki, beszéljen Weis igazgatóval, adjon neki papírt valami gyári beosztásra.

– A cukorfőzőket például nem mozgósíthatják, mert nélkülük leállna a gyár.

– És mit szólna ehhez Wagner?

– Semmit, a papi ebéden is azt mondta, ő innen senkit el nem enged katonának, mert akkor leállnának a gyárak. De tudod, mit válaszolt erre a pap? Azt, hogy „ne legyen naiv, jegyző úr”, amin a te főnököd kisse meg is sértődött, merthogy ő jobban ért az államügyekhez, mint a lelkész.

Én, aki csak hallgattam ezt a párbeszédet, már akkor sejtettem, hogy a papnak lesz igaza, és ez jutott eszembe tizennégy augusztusában is, amikor megint csak röptében hívták össze az iskolaszéket. Apám akkor még itthon volt, vette hát a kalapját, és ment. A gyűlést azért hívták össze oly sürgősen, mert a főpásztor elrendelte, s ezt apám, hazaérve, szó szerint így mesélte anyámnak: „Dacára a háborús időnek és dacára annak, hogy az iskolai tantermek kórházzá lettek átalakítva, a tanítók nagy része pedig katonáskodik, az iskolaévet meg kell kezdeni.”

– Na és, mit döntöttetek? – kérdezte anyám.

– Mivel nálunk a három tanterem közül csak kettő van kórházi célra berendezve, továbbá mivel hogy . . .

– No, nyögd már ki, beszélj, az ég áldjon meg! – szólt közbe idegesen anyám.

– . . . mivel Wolf József és Pertics Sándor is katona, úgy döntöttünk, hogy a IV–VI. osztályt, amelyet ők vezettek, Ler veszi át, és ezeket az

alsóbb osztályokkal csapjuk össze. Így ő tanítana a másodiktól a hatodik osztályban a délelőtti váltásban, az elsősöket meg megfelelő tanár híján Kochánnéra bízánk.

– Ez már megint a te szeled volt – csattant föl erre anyám, s mérgében szinte fújt. Ilyen hirtelen haragra támadni most láttam őt először. – Még hogy azzal a kétes polgári diplomával tanítónőt csináltak belőle!

– Én a jegyzőkönyvet vezettem, az volt a dolgom – tért ki apám az egyenes válaszadás elől, de olyan goromba hangon, akárcsak reszelőn küldte volna, amely anyám lelkén komoly sebet ejtett, s erről lemosni a vért azonnal a fürdőszobába sietett.

– És miért ne, amikor olyan tehetséges az az asszony – fordult most felém. – Még azt a kendergyári ügyet is elrendezte, visszaperelte a pénzt, pedig tudod, milyen nagy dolog ez ilyen háborús időben? Hiába, jó orra volt a Zsigának, amikor azt a furcsa farsangi mulatságot kifundálta.

Én persze tudtam, hogy ezt az esetet ő is csak hírből ismeri, de valami láthatatlan fogódnak most jól jött neki. Épp erre a végszóra tért vissza anyám.

– Már megint az a Zsiga! Itt semmi sem lenne a te Zsigád meg Alice nélkül, még a nap sem kelne föl, és a fű sem zöldülne.

Erre apám fölemelte mutatóujját, s ugyanolyan goromba hangon mondta:

– Bennünket bánthatsz, de a Zsigát nem! – Zsiga ugyanis ekkor már nem volt itthon.

Amióta lekopott Zsigáról a bajnok jelző, mind többen hívták Jézusnak, aminek valós alapja az apám festette oltárkép volt, és amelyen ő valóságában állott, igaz, szakállasan, jobb kezét a szívére emelve, a másikkal pedig felfelé, az égre mutatva, mintegy figyelmeztetésként, hogy soha el ne felejtjük, mindenért ott fognak ítélkezni felettünk. Krisztusi szandálja alatt pedig kígyók tekeregtek, mint azon a képen is, amelyet apám a szabadkőműves céhbe való felvételekor festett. Nekem viszont az jutott eszembe, milyen hosszú volt Zsiga útja Koch mester kovácsműhelyétől az oltárképig. Mert ahogyan ígérte is, még 1893 pünkösdjére Bécsbe ért. Fényképek tanúsítják, hogy amikor elindult, haja is olyan leolajozott volt, mint a biciklije. Középen hordta a választékot, s innen szinte rá volt ragasztva a haja az egyik és a másik fülére is.

– Így áramvonalasabb vagyok – mondta Schuch tisztviselőnek, a helyi biciklistaklub elnökének és a tiszteletére megjelent barátainak, akik azon a húsvét utáni vasárnapon kimentek a főtérrre, hogy kikísérjék nagy útjára. Mindenki izgult, kibírja-e a megpróbáltatást, és féltették,

és sajnálták, Schuchon meg a sértődöttségében otthon maradt Koch mesteren kívül, akik mindvégig bíztak benne. Wagner aljegyző nem tartotta eléggé komoly embernek, de azért szabadságot adott neki, menjen hát isten hírével, ha már nem bír magával.

– Bolond ez a gyerek – mondta Vécsei vízmérnök Kovács doktornak, miután indulása előtti napon az orvos megvizsgálta, s úgy találta, egészséges, mint a makk. Mert az volt. Hogy nem volt bolond? Kovács doktor tudta ezt legjobban, hiszen mielőtt két évvel ez előtt idekerült, ő a budapest–angyalföldi magyar királyi tébolyda másodorvosa volt. Bolondokkal így éppenséggel eleget találkozott, sőt éveket töltött celláikban, s bele is unt a velük való vesződésbe. Ezért örült meg oly nagyon, amikor nálunk elhalálozás folytán üresedés állt be, s hirdetéssel új orvost kerestek. „Ezen állással a következő javadalmazás van egybekötve: 1. Évi fizetés 500 Ft, a községi pénztárból havi előleges részletekben. 2. Látogatási díj vényvel vagy vény nélkül 40 Kr, vény az orvosi lakásban 40 Kr. 3. Halottkémlelési díj 20 Kr” – állt az újság hirdetésében. Schuch Mátyás szolgabíró aláírását hordozó pályázatra azonnal jelentkezett, s pesti volta és gyakorlata miatt esett rá a választás a négy jelölt közül. Lakást is azonnal kapott természetesen, s első dolga volt, hogy ő is újságban hirdesse, miszerint: „A tisztelt közösség becses tudomására hozom, hogy Ú.-ba mint gyakorló orvos telepedtem. Doktor Kovács Jenő, orvostudor, sebész, szemész, szülész.” Előző munkahelyéről és szakosításáról a Haladás vastag keretes hirdetése nem szólt.

Kovács doktor tehát tudta, hogy Zsiga nem beteg, csak a bizonyítani akarás meg valami virtus fűti.

– Legfeljebb visszafordul, ha nem megy – magyarázta az orvos Vécseinek, de abban maradtak, hogy ők nem mennek ki a búcsúztatására, mert ez nem volt méltó a rangjukhoz.

– Majd ha visszaér – mondta Vécsei.

– Akkor lesz csak rám igazán szüksége – válaszolta erre az orvos.

Kovács doktor éppen a borbélytól jött frissen borotválva, és csak azért nézett be a kaszinóba, hogy átlapozza a friss újságokat, amikor a bécsi Die Weltben megakadt a szeme egy fényképen. Zsiga feszelt rajta plumpnadrágban, s vigyorgott lenyalt haja és apró bajusza alatt, maga előtt tartva a jól ismert Dürkoppot. Az orvos érdeklődéssel kezdte olvasni a cikket. Wittmann csapláros zavarta meg: „Doktor úr, hiszen, Valéria nővér hívhatja” – mire az csak legyintett egyet, várjanak. Nem tudta letenni az újságot, amely meglepő részletességgel számolt be Sigmund Bachman nagy teljesítményéről, hogy légtömlős biciklijével a Dél-Duna mellől, nem is a rövidebb, a pesti úton, hanem kerülő-

vel, Klagenfurton keresztül érkezett meg Bécsbe. Számítás van ebben is, hogy nem Pesten keresztül ment, gondolta az orvos, mert tudta, útközben betért a bicikligyárba, ahol - nyilván felismerve a jó reklám lehetőségét - elátták mindennel, amire szüksége volt.

Így is lett, sőt azt is megígérték, hogy Bécsben a gyár igazgatója személyesen fogadja majd.

A tudósítást azonban csak délután olvashatta el tüzetesebben, mert közben most már a nővér maga szaladt érte egy szülési komplikáció ügyében, de sokáig megtartva magának a titkot, hogyha az orvos azonnal jön, talán életben lehetett volna tartani Schuchék gyerekét.

– Sajnos, nem volt egészséges, ezért ne nagyon sajnálja – magyarázta az orvos az izgatott apának, aki tehetetlenül tárta szét karját, mert ez már a második halva született gyermekük volt.

– Itt nincs vérkeveredés, ezek a németek úgy összeházasodnak, hogy már mindenki mindenkinek a rokona. Debileket hoznak a világra. Meg fogom tiltani a legényeknek, hogy itteni lányokat vegyenek feleségül, meg is fogom ezt írni, ha már nem elég nekik az okos szó – háborgott az orvos Valéria nővérnek, s bár ebben a megállapításban sok igazság volt, most mégis csupán az önigazolást szolgálta. Kedvetlenül dolgozott egész délelőtt, s ezért tért be végül ismét a kaszinóba, hogy végigolvasa az abbahagyott újságcikket.

Most tudta meg azt is, hogy a klagenfurti gyáros a stephanplatzi Altepost vendégfogadóban várta Zsigát. Közönséges újsághírnél, esetleg egy fényképes tudósításnál ez nem lett volna többre érdemes, de a szokatlanul nagy teret ennek az ügynek más miatt biztosított a bécsi szerkesztő. Az igazi szenzáció most még, igaz, csak közvetve kapcsolódott Zsigához. Ez az idő már az autók időszeke volt, még ha nem is oly rég, éppen ott Bécsben, a színházi kuplékban ki is figurázták a Párizs és a La Manche közötti omnibuszjáratot, amelyet Amédée Bollée tervezett. Ugyancsak az ő találmánya volt az a gőzkocsi is, amely 1878-tól közlekedett Párizs és Bécs között, ekkorra annyira tökéletesítve, hogy elérte az óránkénti negyven kilométeres sebességet. Bollée úr – olvasta Kovács a kezében tartott újságban – most is éppen Bécsben tartózkodott, saját találmányán gyönyörködve útközben, s abban a fogadóban szállt meg, ahol Kirschon úr, a klagenfurti bicikligyár igazgatója Bachman számára rendezte a fogadást. A vendégfogadó nagy öröme két nagy asztaltársaság verődött össze ezen a vasárnap délelőttön, és a gyárosok között szó szót követett, amely már majdnem addig fajult, hogy párbaj lett belőle. Kirschon ugyanis a gőzkocsit becsmérelte a német Gottlieb új benzinmotorja ellenében, a francia gyáros meg

lenézte a bicikliket. Nem párbaj, csak furcsa fogadás lett az egészből, ami pedig Sigmund Bachman biciklistának köszönhető, aki hogy megvédje a kétkerekű becsületét, az ünnepléstől immár mámoros fejjel fölajánlotta, hogy ő bizony körülutazza vele a világot.

Bollée úr erre olyan jót nevetett, hogy majd kiejtette a kezéből a sörskorsót. „Ha már olyan nagy legény, s olyan nagy német, mint az a maguk Gottliebje, akkor vállalja azt is, hogy útközben csak a német nyelvre hagyatkozik, s akkor állja a fogadást: egy ötemeletes ház itt Bécs központjában a maga urának és egy kétemeletes magának otthon, hol is, hova is való maga? Na jó, illetve nekem Párizsban egy akkora, mint az önöké együttvéve.”

Hogy Kirschonból a dac vagy a szesz beszélt-e, nem tudni, de miután Bachman Zsiga határozottan vállalta az utat, megtörtént a nagy fogadás Kirschon és Bollée között. Ami a nyelvhasználatot illeti, ez Zsigának igazán nem okozott gondot, hiszen a németen és a magyaron kívül más nyelvet nem beszélt.

Azt az újság már nem tudhatta, hogy Bachmannak közben Koch mester is eszébe jutott, mennyire meg lesz majd vele elégedve, milyen nagy fogadást kötöttek a bőrére, hát még otthoni biciklistatársai, meg Schuch is, akiről viszont ő nem tudhatta, hogy most gyászban van.

Még a fogadást követő órában a két gyáros térképen rajzolta be az útirányt, s abban is megállapodtak, hogy hírügynökségek révén szereznek tudomást, betartja-e Bachman ezt a több ezer kilométeres marsrutát. Bachman pedig mindössze két hét felkészülési időt kapott.

Tudta-e Zsiga, mire vállalkozik, avagy sem, talány volt a bécsiek számára is, hát még Ú.-ban, ahol akkor este kézről kézre járt az újság, folyt a sok sör, és a biliárdozók sem tudtak a golyó útjára összpontosítani. A község gyorsan határozott, Kovács doktorral az élen bizottságot alakítottak, amelynek feladata lesz felutazni Bécsbe, s ott lenni az indulásnál.

– Két évig biciklizni, hát erről az útról élve nem tér haza a mi Zsigánk – mondogatta Székely tanár, aki most meglepedkezett róla, fontosabb gondja, megválasztják-e igazgatónak az al gimnáziumban Koválovszky nyugdíjba vonulása után, avagy sem. Vécsei vízmérnök meg Kovács doktornak magyarázta, nem megmondta ő, hogy nincs minden rendben ezzel a Zsigával.

– Angliáig is lehetetlenség eljutni biciklivel, nemhogy az új földekre, Amerikába meg Ázsiába – kommentálta Balogh kendergyári igazgató, aki most hangosan olvasta az európai útirányt, amely szerint Zsiga Bécsből indul, aztán Csehországon, Németországon, Hollandián, Bel-

giumon és Franciaországon át jutna Bordeaux-ba, s itt száll majd hajóra Anglia felé.

Volt, aki azt javasolta, éppen ebben a francia kikötővárosban kellene talán végső búcsút venni Zsigától, ha addig is eljut, vagy meg nem gondolja magát. . . De ez drága mulatságnak tűnt, s így a fukarságukról ismert ú-iak mégis Bécs mellett döntöttek, ide utazik majd a Kovács, Wagner, Székely összetételű küldöttség. A helyi „Bycicle Club” az ipartestületben már szombaton tánccal egybekötött tombolát rendezett Bachman útjának támogatására, de hasonló rendezvényt szerveztek a zomboriak, a palánkaiak és az újvidékiek is, ez utóbbiak az Erzsébet Szálló termeiben csakis meghívottak részére, azzal, hogy a jegyet az elnökségnél, a Duna utca tizenhatban, illetve Himmelsbach Gyulánál a Fehérhajó utcában, a Rakanyi-féle házban vehették föl. Palánkán apám is ott volt a Zsiga tiszteletére rendezett kerékpárosbálon, ahol ugyancsak ismerték a bajnokot, hisz nem egyszer karikázott át hozzájuk pusztán edzéseképpen. Lázban volt tehát egész Bácska, és a három férfiú indulására városunk minden előkelősége megjelent a vasútállomáson, még a tűzoltózenekart is kivezényelték, amely a Rákóczi-indulót játszotta ütemesen. Sajnálhatta az ünnepelet, hogy személyesen nem lehetett jelen.

– Kár hogy nem innen indul a Zsiga – mondogatta Koch mester is, aki azóta megbocsátotta neki a farsangi kellemetlenséget, és igazán sajnálta volna, ha útközben baja esne.

Székely elbeszélése szerint Bécsben nem keltett ekkora szenzációt az ügy, bár Kirschon úr személyesen indította útnak Zsigát, a Stephanplatzról. Sőt, a gyáros útítársat is szerzett neki, ne menjen egyedül. Ebbe az engedménybe Bollée is beleegyezett, de a fogadás minden más tétele maradt. Viszont a pénzt, amit itthon, a Bácskában összegyűjtöttek, nem adhatták át neki. Csak ott derült ki, hogy a fogadó felek a nyelvi korlát mellé másokat is emeltek. A megállapodás magában foglalta azt is, hogy útközben csakis a német vendégszeretetre alapozhat, ami azt jelenti, minden fizetőszköz nélkül kell útra kelnie.

– Hát így eljásztania az életét – legyintett kétségbeesetten Wagner, mert ő már szinte lemondott Zsigáról.

A pótalkatrészekeken kívül kétnapi koszt dagasztotta csak az itthonról jól ismert bőrtáskát, s két nagy kulacs díszelgett még a hátsó sárhányónak támasztva. A csomagtartón meg jókora hátizsák, benne kétszemélyes sátor, hálósák, spirituszfőző, evőeszköz, s idekerült még az a két kiló malátacukor, amit Kovács doktor hozott neki.

– Akkor isten önnel, sok szerencsét – szorított vele kezét Kirschon

úr. – Két év múlva, pontosan ezen a napon találkozunk itt – tette még hozzá. 1893. június harmadikát mutatott ekkor a naptár.

A nagy esemény megtörtént, a bizottság hazaérkezett, s aztán sokáig mesélték még bécsi élményeiket, de mivel hetekig, sőt majd két hónapig semmi hír nem érkezett Zsiga felől, minden kezdett feledésbe merülni. Azaz mégsem. Boros nyomdász ugyanis egy pénteki hajnalon kénytelen volt áttördelni a Haladás első oldalát, hogy hírt adjon arról, miszerint Zsiga Bordeaux-ba érkezett, s mire az olvasó kezébe veszi a lapot, ő már hajóval a La Manche-on lesz, irány: London. E tudósítás arról is szólt, hogy útitársát baleset érte, és ezért hosszabb gyógykezelésre szorul. Nem sokkal később már az angol hírügynökség jelentette, miszerint egy bécsi fiatalember kerékpáron érkezett Londonba. S ez hír volt a londoni újságok számára is, hát még itthon. Aztán megint csend lett, és Bachman utazása mint szunnyadó tűz, csak néha-néha lángolt fel újból, immár nem első oldalas tudósítás formájában. Zsiga útitársa lábtörést szenvedett, s így egyedül folytatta útját, a St. Paul hajón kelt át az óceánon, s látta őt vendégül New York, majd San Francisco. Innen érkezett Zsiga első levelezőlapja haza, majd Palánkára és Újvidékre, amin aztán apám annyira felbuzdult, hogy egy versikét is írt a Palánka című, német nyelvű helyi lapba, abba az újságba, amelybe majd később nagybányai tudósításait is küldi. A verset még gyermekfejjel megtanultam, ma is el tudom mondani:

*Két keréken a pusztában
Afrikának közepén
Kerekezett nagy kánjában
Bachman a biciklijén.*

*Oroszlánokkal birkózott,
Harcolt a vad törzsekkel,
Bármi volt is, legyőzte ott
Hidegvérrel, nagy ésszel.*

*Amíg aztán egy szép napon,
Szunyókált ő édesen,
Előtte egy óriáspók
Váratlanul megjelent.*

*Egész teste csupa szőr volt,
Fekete és veszélyes,
A pusztában, így, ahogy volt,
Kétökörnyi és mérges.*

*Még mielőtt észhez térne,
Hősünk, mi ez, álmodunk?
Pókhálóval megkötözve
Veled mi is megfúlunk?*

*A hálóba becsavarva
Bachman Zsiga kardot ránt,
De a pók, a szőrös csoda,
Isten tudja, merre jár?*

*A hálóból kivergődvén
Zsiga szeme tágra nyílt,
A távolból biciklijén
Szőrös pókunk visszaint.*

Apámat nem zavarta, hogy Zsiga akkor még Afrika földjét nem is érintette, őt nyilván az a fénykép ihlette, amelyen bajnokunk Amerikában rézbőrű indiánokkal fényképezkedett. Nekem később személyesen mesélte Zsiga, hogy három napot töltött az indiánok vigvamjában, s a céllövészetben való jártassága miatt fogadta őt kegyeibe a törzsfőnök, azon viszont csodálkozott, hogyan tudhatott apám azokról a szőrös pókokról, amelyekkel viaskodott, igaz, csak álmában. De tény volt, hogy San Franciscóból ismét hajó vitte tovább Honolulu, a Szamoa-szigetek és Új-Zéland érintésével Ausztráliába. Itt Sydneytől Melbourne-ig karikázott, majd vissza. Ide is adta a Deutsche-Australische Postnak azt a számát, amely sikeres turnéja befejeztével egész oldalt szentelt neki. Innen értesültem hogy: „Sydneyből Ázsiába hajózott, keresztülutazott Indián és Ceylonon, aztán tovább Afrikába, a Suezről Alexandriáig, és vissza újból Európába. A további útját is pontosan tudjuk: Olaszország déli sarkantyúján Salentina-félszigeten Brindisiben ért újból európai földet, aztán végig az országon Triesztig, majd Krajínán, Karintián és Horvátországon keresztül egészen hazáig.”

Két hónappal a kitűzött határidő előtt ért haza, és mi sem természetesebb, mint hogy ekkor pompás ünnepséget rendeztek a tiszteletére. Barátai Ókérig mentek elé biciklivel, az otthon maradtak pedig

virággal díszített diadalkaput emeltek a tiszteletére a város főterén, és amikor azon is áthaladt, babérkoszorút akasztottak a nyakába, és egész napos vigadalmat rendeztek az Erzsébet-ligetben. Zsigánk így a megbeszélte idő előtt ott volt ismét Bécsben, ahol készpénzben kapta meg most is álló, főutcai emeletes házának az árát. Az osztrák fővárosi ünnepek természetesen Bollée nélkül zajlott, aki csak a csekkeket volt kénytelen átutalni, de az is igaz, hogy e nagy teljesítmény tiszteletére a város díszpolgárává választották. És ez még nem minden. Azonnal tagja lett az éppen megalakult Magyar Kerékpáros Szövetségnek, és ha nem kap tudógyulladását, a válogatott tagjaként ott lett volna az athéni olimpiai játékokon is, merthogy az éppen felújított versenyen már a biciklizést is hivatalos versenyszámnak nyilvánították. Ha az olimpiáról le is maradt, ott volt az első Tour de France-on, összesítettben hetedik helyezést érve el, és kilencszázkilencben az ugyancsak első Giro d'Italián, ez utóbbin, igaz, már csak a bírói testület tagjaként élvezve a versenyt és a számára már ismert olasz tájakat.

Mindezzel érdemelte ki apám elismerését, aki miután szerződést kapott Jézus oltárképének megfestésére, őt ültette modellnek, de azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy elkészíti mellszobrát.

Valami régi dicsőség volt mindez tizennégyben, amikor apám azt tanácsolta neki is, jobb lesz, ha egy darabig nem mutatkozik Ú.-ban. De Zsigának hiába beszélt. Ő viszont, mert pesti sebei még nem gyógyultak be, Bécsbe és Münchenbe se kíváncszott már, jobb és kellemesebb helyet sem találhatott a Vélitypusztánál, Kochánnénál. S ott volt egészen Anna napjáig, július huszonhatodikáig, amikor eldöntötte, hazautazik. A kishegyesi állomás tele volt frontra indulóval.

– Hála istennek, legalább learattunk – mondogatták a kétségbeesett emberek, amire apám azt válaszolta, most már csak attól óvjon meg bennünket, hogy ne legyenek túl nagyok a villámok, ha összecsap a sziberiai hideg és az adriai meleg. Képletes fogalmazását csak egy Csabai nevű hadnagy értette meg, aki mellészegődött, és együtt utaztak Ú.-ig. Ő mesélte, hogy az utóbbi két évben ez már a második mozgósítása.

– Tudja – kezdte bizalmas közlését, miután apámat az állomáson együtt látta Kochánnéval –, tizenkettő november huszonkilencedikén reggel hét órákor erős ajtókopogás ébresztett föl. Négyen laktunk fiatal tanárok egy szobában, Versecen. Még ki sem nyílt a szemem, amikor föltárult az ajtó, és belépett rajta a levélhordó. Mint aki jól ismeri a szobák berendezését, odanyúlt az ajtó melletti villanygyűjtőhoz, megcsavarta, és egy 16-os villanykörte vörös színű fénye mellett ágyam elé lépett. Olyan volt, mint egy sokcsápú pók. Kivette a kézbesítőkönyvből

az egyetlen levelet, és ideadta. Mikor a levélre pillantottam, azonnal láttam, hogy a katonaságtól jön. Olyan jellegzetesek voltak ezek a katonai levelek – tudja –, hogy messziről rájuk lehetett ismerni. Borítékuk házilag készült, olyan papírból, amelyek egyik felére már egyszer írtak, azután rajtuk volt a bélyegző, a kétfejű sas meg ez a három szó: PORTOFREIE, DIENSTSACHE, RECOMMANDIERT. A címzés is katonás: nem a tanárnak, hanem a tartalékos hadnagynak szólt, és ami benne volt – parancs. Esetemben: „Tekintetességed tartozik azonnal tényleges szolgálattételre Debrecenbe, a 39. gyalogezredhez bevonulni.” A papiros színe sárga, ami azt jelenti, hogy a behívás mozgósításszerű.

– És most hogy mozgósították? – kérdezte tőle apám.

– Reggel kilenc órakkor még semmi bizonyosat sem tudtam. Bementem a kishegyesi községházára érdeklődni, és éppen amikor a kapujába értem, lépett ki rajta a kisbíró, nyomában a jegyző, s rövid dobolás után kihirdették a falunak, hogy: „Az általános mozgósítás el van rendelve. A vasárnapi munkaszünet fel van függesztve.” Aztán ugyanezt megismételték a búcsúban is. A jegyző szavaira már nem figyeltem, mert a falu népe azonnal elkezdett búcsúzkodni. Azt hiszem, nem lesz emlékezetesebb búcsú Kishegyesen ennél a mainál! Otthon aztán sajnálattal adtam tudtára édesanyámnak, hogy az ebédet sem várom meg, mert tizenkét órakor indul a vonat.

Ez a hadnagy valahogy közömbösen fogta fel a háborút, állapította meg apám, valahogy nem úgy, mint a többiek. Mert olyan sírás, jajveszékelés volt az állomáson, úgy hullottak a könnyek, hogy ettől elszorult az ő torka is.

Amikor a vonat befutott a mi állomásunkra, apámat szakasztott olyan látvány fogadta, mint Kishegyesen. Elbúcsúzott még Csabaitól, és nehezen törve utat magának a zsúfolt kocsiban, leszállt. Az állomás itt is tele volt bakaládát cipelő fiatal és középkorú emberrel, de a sírást elnyomta a Rákóczi-indulónak a zenéje. Zavartan állt meg a peronnal szemben, s a tömegben egyszer csak Zsiga bánatos arca tűnt fel. Rézi kísért szemmel állt mellette. Feléjük indult.

– Csak nem visznek téged is? – kiáltotta már oda messziről.

– Menni kell, Pepi – válaszolta a közelében tartózkodó Ler alesperes füle hallatára, aki, mi mást tehetett, széttárt karral jelezte, hogy bizony, menni kell, s osztotta tovább a csoportos áldást az indulókra. A sírás, a morajlás és a fémzene különös muzsikája vegyült a mozdony lihegő tüdőhangjával. A déli meleg a füstöt sem engedte fölszállni. Ezen a maró ködön keresztül látta apám, hogy Zsigának csak a lépcsőn jutott hely. S

a vonat máris indult, ő meg még tett utána néhány lépést és odakiáltotta:

– Keresd meg Csabai handnagyott, ott, bent – és mutatott a vagon belseje felé. De Zsiga mintha erre már nem is reagált volna, mint egy tuskó, olyan egykedvűen ült. - Te jó isten, mi lett a mi Pegazusunkból – esett kétségbe apám, s arcát két nagy tenyerébe temette, hogy a napot se lássa.

A síró Rézit kísérte haza, s megtudta útközben, hogy Zsigának ma reggel érkezett meg a sárga színű behívója, amelyen, mint a feleség mondta, az állt: „Tekintetességed tartozik azonnal. . .” Ez a szöveg már nagyon ismerős volt.

– És nem sikerült papírt kapnia a gyártótól?

– Weis már nem tud mit kezdeni a sok cukorfőzővel.

Apámnak ekkor eszébe jutott, hogy az ő zsebében is ott lapul egy ilyen szakképesítési oklevél Weis és Wagner aláírásával. De erről természetesen nem beszélt, csak azt kérdezte:

– Na és Wagner?

– Arra hivatkozott, hogy ez az állásába kerülne.

– És Kovács doktor sem segíthetett?

Ő megpróbálta szívlötyögéssel felmentetni, de igazolást most csak a katonai orvosok adhatnak. Megelégtelt mindent az én Zsigám, nem próbálkozott többé semmivel sem. Azt mondta, ha bele kell dögleni, hát beledöglök.

– Zsiga kemény legény, ha bejárta az egész világot, ott is föltalálja majd magát, elvégre ő a mi Jézusunk! – mondta még apám, s ezzel váltak el.

(Folytatjuk)